

december 2013
jrg. 30 nr. 4

MARIËNBURG

Magazine van en voor kritisch katholieken

De eucharistie
is GEEN offer

Drie religies met
een eigen KNUFFEL

De Hooge Berkt:
geloofsontmoeting
voor IEDEREEN

ERG katholiek

Mariënburg-congres
over de KLEINE
gemeenschappen

'De monstrans
uit de KLUIS'

**Dr. Helmut Schüller
roept op tot kerkelijke
ongehoorzaamheid:**

*“Leken zowel als priesters
moeten niet bang zijn voor de
hiërarchie.”*

MARIËNBURG Magazine is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt viermaal per jaar.

Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'.

Overname van artikelen is toegestaan na voorafgaand contact met de redactie.

© 2013 Mariënburg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur
Leon Goertz, redacteur
Ad Krijnen, redacteur
Leo Le Large, redacteur
Jacques van Leeuwen, redacteur
Damiaan Meuwissen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen
Per e-mail: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Lidmaatschap / Abonnee (per jaar)

Lidmaatschap van de vereniging:
- gecombineerd met abonnement 'Mariënburg' € 30,-
- zonder abonnement € 12,50
Abonnement 'Mariënburg' zonder lidmaatschap € 20,-
Abonnementenadministratie: zie Secretariaat
Betaling van contributie, abonnementen en giften via Rabobank 32.99.21.568.
Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.
Zie verder de invulbon achter op dit nummer.

Bestuur Mariënburg

Henk Baars, voorzitter, 070-3596817
Tom van den Beld, 1° secretaris, 070-3838284
Lidy Verdegaal, 2° secretaris, 073-5225780
Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730
Michel Besnard, lid, 040-2810073
E-mail: bestuur@marienburgvereniging.nl

Secretariaat

Postbus 675 - 3800 AR Amersfoort
Tel.: 033-4690070
E-mail: secretariaat@marienburgvereniging.nl

05 RUIMTE VOOR LEKENVOORGANGERS IN DE EUCHARISTIE-VIERINGEN ONRUST IN BISDOM GRONINGEN- LEEUWARDEN

Piet Maes

08 "ZE HALEN DE MONSTRANS WEER UIT DE KLUIS" EEN MIJMER-GESPREK MET ST. NORBERTUS

Ad Krijnen

10 EEN PLEK VOOR GELOOFS-ONTMOETING VOOR IEDEREEN GEMEENSCHAP DE HOOGHE BERKT IN BERGEIJK

Lidy Verdegaal

13 EEN GOUDEN DRIESPAN MET EEN EIGEN KNUFFEL DE MONOTHEÏSTISCHE RELIGIES EN DE HUMANITEIT

Leon Goertz

17 EEN STEM VAN DUNNE STILTE IMPRESSIE VAN HET MARIËNBURG-CONGRES

Tom van de Beld

18 RUUD BUNNIK (1932-2013) IN MEMORIAM

19 'ERG' KATHOLIEK OVER EMANCIPATIE EN TAALGEBRUIK

Erik Jurgens

20 DE EUCHARISTIE IS GEEN OFFER DE GEVOLGEN VAN EEN THEOLOGIE

Leo Le Large

EN OOK NOG:

- 07 Op de keper - Cultivator
12 Arm - LLL
14 Lezers schrijven mee
16 Jantje lacht en ... - Huub Schumacher
23 Wissewas - Leon Goertz
24 Greyligheid - Achterkant

OMSLAGFOTO'S: WALTER MAYR EN MV/ARCH/LVG

Het volgend nummer verschijnt in februari 2014.
Bijdragen graag uiterlijk 7 januari 2014 aan het redactie-adres.

Het christelijk dilemma

“Het is met de oude voorstellingen, theorieën, normen en praktijken van het conventionele christendom gedaan. Wij staan in alle opzichten aan een nieuw begin. De herbouw zal er een zijn van alle mensen, protestantse en rooms-katholieke, rechtzinnige en vrijzinnige, christelijke en niet-christelijke, gelovige en niet-gelovige tesamen. Als christenen staan wij voor het dilemma: geen christendom meer of een tot in de grond hernieuwd en herboren christendom. Dit is het eigenlijke ‘christelijke dilemma’.”

Dit is geen recent citaat van een hedendaagse socioloog of zo, nee, het werd geschreven door de theoloog-priester en fenomenoloog dr. W. van de Pol, hoogleraar in Nijmegen, in zijn boek *Het einde van het conventionele christendom*. Dat rustige maar niettemin gerucht makende werk verscheen in 1966 – het Tweede Vaticaans Concilie was pas een jaar gesloten. Een halve eeuw en vier pausen later moeten we vaststellen dat van dat “nieuw begin” en van die “herbouw” niet veel terecht is gekomen. Conservatieve krachten, het Vaticaan voorop, hebben er alles aan gedaan om het conventionele christendom voort te zetten, dat door Van de Pol werd beschreven als “een christendom, zoals het globaal genomen eeuwenlang door de christen van alledag is opgevat en in praktijk gebracht.” En hij voegde daar meteen aan toe: “Aan dit soort christendom is definitief een eind gekomen.”

Misschien was dat toch nog wat te boud gesproken en had hij beter kunt schrijven: ‘is de eindfase definitief ingezet’. Immers, die beëindiging is na een halve eeuw nog altijd gaande. Het priestertekort stijgt constant, parochies worden gefuseerd, kerken gesloten. En ondanks het feit dat er wereldwijd steeds opnieuw tientallen ‘Acht Mei’- en ‘We are Church’-achtige bewegingen voor kerkhervorming ontstaan, blijven de Jericho-muren van het Vaticaan overeind. Ook de met veel voordeel van de twijfel ontvangen nieuwe paus heeft er nog geen jota aan kunnen veranderen. De Eijks blijven hun priesters gewoon In ‘t Veld sturen.

Een nieuwe beweging die de aandacht verdient, kwam in Oostenrijk op gang, al in 2006. Zij tekende toen al verzet aan tegen de vele parochiefusies en kerksluitingen, bepleitte kerkelijke medeverantwoordelijkheid van de leken, met name van vrouwen, en de priesterwijding van gehuwde mannen. De man achter deze beweging, *Pfarrer-Initiative* genoemd, is de 61-jarige priester *Helmut Schüller*. Deze had al verschillende belangrijke functies gehad, toen aartsbisschop Christoph Schönborn hem in 1995 tot vicaris-generaal maakte. Dit leverde Schüller een kerkelijke onderscheiding op: hij mocht zich monseigneur noemen, als ‘Kapelaan van Zijne Heiligheid de Paus’. Maar in 1999 was de maat van (inmiddels kardinaal) Schönborn vol: Schüller was te progressief en werd ontslagen. Schönborn durfde hem dit niet te zeggen en legde ‘s avonds de ontslagbrief voor zijn kamerdeur.

Schüller werd pastoor van het dorpje Probstdorf en tevens studentenpastor in Wenen. Hij had nu meer tijd voor zijn beweging tot kerkvernieuwing *Pfarrer-Initiative*. Vooral veel priesters (ca. 500) zijn lid van deze beweging geworden en blijkens onderzoeken staat 80 procent van de Oostenrijkse katholieken achter de doelstellingen. Veel ophef veroorzaakte de in juni 2011 door Schüller gelanceerde “Oproep tot ongehoorzaamheid” (ook *Mariënborg Magazine* heeft daar toen over bericht). Daarin verklaarden de priesters, dat ze vanaf dat moment een aantal kerkelijke voorschriften niet meer zouden uitvoeren. Ze gingen bijvoorbeeld in een kerkdienst aan gescheiden en hertrouwde katholieken en aan homo’s niet meer

Het bestuur van de
vereniging Mariënborg
en de redactie van
Mariënborg Magazine
wensen alle leden
en lezers vreedrijke
kerstdagen en een
voorspoedig jaar 2014.

En noteert u tijdens de vrije
dagen alvast even in uw
nieuwe agenda:

12 APRIL 2014
Algemene ledenvergadering

18 OKTOBER 2014
Het jaarlijkse congres

Helmut Schüller: "De doelstellingen zijn duidelijk en we hoeven geen grote gesprekken meer te voeren."

FOTO: MV/LVG/ARCH

de communie weigeren. Ze gingen woord- en communiediensten gewoon eucharistie noemen. Ze gingen goed opgeleide leken ook laten preken. Het Oostenrijkse episcopaat reageerde furieus, het Vaticaan ontnam Schüller zijn monseigneurstitel!

Maar het idee van 'kerkelijke ongehoorzaamheid' om kerkhervorming te bewerken vond ook internationale verbreiding. Er ontstonden bijvoorbeeld parallel-bewegingen in Zwitserland (*Pfarrei-Initiative*) en Duitsland (*Pfarrer-Initiative*) en in Ierland, Australië en de Verenigde Staten sloten de reeds bestaande priesterverenigingen zich erbij aan. In de Verenigde Staten werd Schüller uitgenodigd voor een 15-delige lezingentour over zijn 'ongehoorzaamheid'. In reactie daarop verbood het Amerikaanse episcopaat hem in kerkelijke gebouwen te laten optreden!

Deze internationalisering bracht hem ertoe om afgelopen oktober vertegenwoordigers van die diverse verenigingen uit te nodigen om in het Oostenrijkse Bregenz de gezamenlijke strategie te bespreken. De deelnemers kwamen uit Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Amerika, Ierland, Australië. Omdat hun kerkopvatting veel Acht Mei-trekken lijkt te vertonen, ging ook *Mariënborg* daarheen om poolshoogte te nemen.

Schüller: "Ik denk, dat het gebruik van het woord 'ongehoorzaam' aan het geheel nog meer nadruk heeft gegeven. Het gaat er niet om dat iedereen

van het Tweede Vaticaans Concilie. Tot nu toe was de kerkleiding van mening dat dat ook mogelijk zou zijn zonder hervormingen. De gelovigen moeten de leiders duidelijk maken dat zij in dienst zijn van het volk. En dat dit niet het geval is wanneer paus en bisschoppen het kerkvolk als de onderdanen van de hiërarchie beschouwen."

"We moeten de kleine geloofsgemeenschappen aanmoedigen om niet te af te wachten totdat er iets met hen gedaan wordt, maar ze dienen zich zelf duidelijkheid te verschaffen over vragen als: Willen wij als gemeenschap blijven voortbestaan en wat is dan onze opgave? En daarna komt de vraag aan de bisschop: Hoe kunt u ons daarbij helpen? Dus niet: wat heeft u met ons voor? maar: Hoe kunt u ons helpen bij hetgeen wij als gemeenschap willen bereiken."

"De paus is er al wel van op de hoogte dat in diverse landen een min of meer goed georganiseerde beweging voor kerkhervorming bestaat. Tijdens mijn Amerika-reis heb ik vastgesteld dat veel Amerikanen menen dat het nog niet zo goed te zien is welke koers paus Franciscus echt zal volgen. Daarom is het voor ons duidelijk dat we door moeten werken en gewoon niet op de paus moeten wachten. We moeten de tijd benutten om heldere richtlijnen uit te werken en een netwerk te realiseren."

"Of we met de paus hierover zouden willen discussiëren? Het komt er niet op aan dat hij met ons spreekt maar dat hij hervormingen in gang zet. Natuurlijk zullen we elk gesprek benutten dat ons wordt aangeboden, maar dat is niet beslissend. Beslissend is dat datgene wat allang bekend is, gedaan wordt. De gesprekken zijn geen doel op zichzelf. De doelstellingen zijn duidelijk en we hoeven geen grote gesprekken meer te voeren."

Is er nog plaats voor pastoraal werkenden of andere niet-priesters in de zondagsliturgie en op de hoogtijdagen van het kerkelijk jaar?

RUIMTE VOOR LEKENVOORGANGERS IN DE EUCHARISTIE-VIERINGEN

Al geruime tijd staan de vieringen van woord en communie in de Nederlandse kerkprovincie onder druk. Plaatselijk zijn er wel grote verschillen. In sommige bisdommen is er volledig een eind aan gemaakt. In andere bisdommen worden vieringen door niet-priesters nog gedoogd, tot ook daar op enig moment de stekker er uitgetrokken zal worden. De situatie in het bisdom Groningen-Leeuwarden wijkt hiervan af.

In het bisdom Groningen-Leeuwarden gaan velen, vrijwilligers en beroepskrachten, op de gewone zondagen, maar ook op de hoogtijdagen van het kerkelijk jaar, voor in vieringen van woord, gebed en communie, zonder dat er sprake is van gedogen. Bisschop De Korte heeft recent nog zijn waardering uitgesproken voor de inspirerende woord- en communievieringen die worden gehouden als er geen priester is, hetgeen in dit bisdom, met in totaal slechts 25 priesters, relatief vaak het geval is.

Niet gerust

Toch zijn de katholieken in het noorden van ons land er niet gerust op. De brief van de Nederlandse bisschoppen (van 22 febr. 2012) over de viering van het Paastriduüm wakkert de zorg aan. De Korte schreef aansluitend daarover een eigen bisschoppelijke brief (13 sept. 2012), in lijn met de bisschoppenconferentie, maar hij voegde er een hoofdstuk aan toe over de zondagsliturgie. De boodschap van dat deel van zijn brief is, dat er zondags meer eucharistievieringen gehouden moeten worden.

In de tweede helft van de jaren '70 was er enerzijds, vooral in gebieden met weinig katholieken, een groot priestertekort en anderzijds begon men te beseffen dat de vernieuwing van de liturgie, geïnspireerd door het Tweede Vaticaans Concilie, niet volledig van de grond was gekomen. In deze situatie ontstonden

lekenvieringen, waarmee iets van het priestertekort werd opgevangen en tevens de verarming kon worden aangevuld die na de liturgievernieuwing was ontstaan door het schrappen van het lof en dergelijke. Deze vieringen konden rekenen op de steun van het bisdom en van veel pastores en parochianen. Gelovigen wensten immers samen te komen om hun geloof te beleven en geïnspireerd te worden door het evangelie. Lekenvoorgangers realiseerden zich dat zij het recht én de plicht hadden om – op grond van het algemeen priesterschap (1 Petr. 2,9) – samen met de priesters vorm te geven aan de parochiegemeenschap. In het toenmalige diocees Groningen zagen lekenvoorgangers het als inspiratie en bemoediging, dat hun bisschop B. Möller zich in zijn vastenbrief van 1986 ("Gemeenschap vieren in het weekend") openlijk uitsprak over de betekenis van vieringen in de eigen gemeenschap. Hij schreef "dat het beter is om naar vieringen van de eigen parochiegemeenschap te blijven gaan, ook als daar een dienst onder leiding van een niet-priester is". Hoe anders lijkt het nu te zijn: kerksluitingen, vieringen in centrale kerken, reducering van de inbreng van lekenvoorgangers en pastoraal werkers. Uiteindelijk zullen velen de kerk verlaten, niet vanwege een tanend geloof, maar vanwege de gure wind die er is gaan waaien.

Onbedoelde vervreemding

Velen stellen zich de vraag hoe dit kille klimaat in onze kerkprovincie heeft kunnen ontstaan. Als

het over de liturgie gaat is het goed nog eens naar de brief van de Nederlandse bisschoppen over het Paastriduüm te kijken. We lezen daar dat vieringen van woord en communie er onbedoeld toe kunnen leiden dat gelovigen vervreemden van de eucharistie. In de aanvullende brief van bisschop De Korte staat het er iets vriendelijker: hij stelt dat het besef niet meer zo sterk is dat de eucharistie de bron en het hoogtepunt van ons kerkzijn is. *Evidence-based-onderzoek* voor deze uitspraken ontbreekt naar mijn mening.

Kijken we eens naar de geschiedenis. Nog in haar 'Pastoraal-liturgische handreikingen' van 24 maart 1999 citeert de Nationale Raad voor Liturgie paus Pius X die de katholieken wereldwijd aanmoedigde veelvuldig te communie te gaan. Paus Pius XII onderkende dat er bij gelovigen een rechtmatig verlangen kan zijn om buiten de eucharistieviering de communie te ontvangen, en regelde de communie-uitreiking aan zieken en gevangenen. Het gevolg is dat waar de vieringen onder leiding van leken aanvankelijk startten als woord- en/of gebedsdiensten, de gelovigen – mede vanwege de uitspraken van de kerkleiding – verlangden om in vieringen te communie te gaan.

Ook theologisch gezien zijn er kanttekeningen te plaatsen bij de zorg van de bisschoppen dat, als de communie losraakt van de eucharistie, de beweging van Christus' zelfgave en onze deelneming aan Zijn zelfgave tot stilstand komt. Maar als die beweging in gang blijft – zo staat ook in het genoemde document van de Nationale Raad voor Liturgie – als we helder getuigen van onze intentie deel te nemen aan de zelfgave van de Zoon in de Geest aan de Vader, wie kan daar dan tegen zijn? Het is juist daarom dat in communievieringen onder leiding

van pastoraal werkers en leken altijd weer verwezen wordt naar de eucharistieviering waarin die gaven zijn geconsacreerd. Bijna altijd is dat de eigen parochiekerk. In die zin vormt de gemeenschap die in het weekend in de parochiekerk samenkomt een eucharistische gemeenschap. Bisschop Möller schreef daarover in zijn al geciteerde vastenbrief: *"Als we deze eucharistische gemeenschap uit elkaar laten vallen, zijn we nog verder van huis."* De mensen zullen nog minder naar de kerk gaan.

Ruimte voor pluriformiteit

Met het strikt doorvoeren van de richtlijnen van het Paastriduüm gaan er kerkdeuren in de Goede Week dicht, ook in parochies waar tot op heden dit triduüm nog op waardige wijze werd gevierd. De poging van de bisschoppen om tot een herwaardering van de eucharistie te komen, is contraproductief. Daarvoor wordt aan teveel lokale geloofsgemeenschappen de mogelijkheid ontnomen om in de eigen dierbare gemeenschap rond God samen te komen.

Velen die hun stem laten horen, doen een klemmend beroep op de bisschoppen van Nederland ruimte te laten voor pluriformiteit. Laat plaatselijke pastores in samenspraak met pastoraal werkers en leken zelf bepalen welke vieringen er zondags en in de Goede Week waar het beste gehouden kunnen worden. Pluriformiteit vormt vaak de voedingsbodem voor de vitaliteit van een gemeenschap ook voor die van een geloofsgemeenschap. Wij putten hoop uit de lijn die onze nieuwe paus inzet: Het belang van mensen gaat boven het belang van de regelgeving.

De auteur is ontwikkelingspsycholoog. Hij is voorzitter van de Werkgroep Diensten onder leiding van Parochianen in de samenwerkende parochies van Hoogeveen, Meppel en Beilen.

Woord- en communieviering, eind oktober in de Sint Stephanusparochie te Meppel; voorganger is de auteur van nevenstaand artikel.

FOTO'S: LEO WUIJES

In de rubriek 'Op de Keper' publiceert Mariënborg Magazine bijdragen van eenieder aan een discussie over iets in de R.-K. Kerk waarvan hij/zij vindt dat daar nog wel eens een hartig woordje over te zeggen valt. Dat kan zowel theoretisch als praktisch zijn, van erfzonde tot drie-eenheid, van genade van bijstand tot verrijzenis, van de vrouw als priester tot eucharistische oecumene, you name it! Om iedereen de kans te geven van haar/zijn hart geen moordkuil te hoeven maken, ondertekenen wij deze bijdragen steeds met een symbolisch pseudoniem: Cultivator. Met een cultivator wordt een stuk landbouwgrond losgewoeld waarna het wordt geploegd en ingezaaid. – Redactie

BOERENBONDVERHAALTJES

De lezers die in deze rubriek hun hart luchten, benijd ik wel eens. Want ze zeggen dan precies, wat ik ook eens had willen zeggen. Maar nu waag ik het erop en doe het een keer zelf. Over het evangelie.

Dat heb ik in de afgelopen maanden maar weer eens helemaal gelezen, alle vier dus. En wat is me opgevallen (natuurlijk weet iedereen dat!): dat je er geen auto, balpen, polshorloge, televisie, smart phone, radio enz. in tegenkomt. Alles waarmee we in onze dagen vertrouwd zijn, is in die eerste eeuw uiteraard onbekend. En omgekeerd ook, vraag het onze opgroeiende generaties. Velen van hen weten helemaal niet hoe bijvoorbeeld graan met de hand gezaaid wordt (Lc. 8,8), dat 'oogst' altijd over koren of ander veldgewas gaat (Lc.10,2), dat er onkruid tussen kan zitten (Mt. 13,14), dat je olie en wijn op open wonden moet gieten (Lc. 10,34), maar dat olie ook in lampen moet om licht te hebben (Mt.25, 3). Onze jongeren hebben zeker ook nooit lelies in het veld gezien (Mt. 6,28) en weten zeker niet wat 'metrete' zijn (Joa. 2,6).

Toen ik er doorheen was, dacht ik: die evangeliën zijn toch eigenlijk gewoon maar plattelandstories, boerenbondverhaaltjes. Over een kwart eeuw zullen de zogenoemde gelovigen zonder uitleg er nog maar de helft van snappen. En daar bouwen wij dan onze religie op? En ik dacht nog verder.

Wij constateren nu al, dat steeds meer gelovigen kerk en kerkgang voor gezien houden. Komt dat misschien ook door die antieke evangeliën? De kerk van Christus sterft langzaam weg. En is dat erg? De grote religies in de historie (Inca's, Maya's, oude Egyptenaren) zijn ook verdwenen. Waarom het christendom niet? Een bestaan van twintig eeuwen is toch ook al heel mooi.

Maar er staat toch: "Ik zal bij u zijn tot het einde der tijden"? Jazeker, maar dat is *wishful thinking* van de evangelisten die deze uitspraak bedacht hebben. En als we in onze kerken nogal eens bidden "tot in de eeuwen der eeuwen. Amen." dan is dat mijns inziens een vorm van reclame. Of beter nog: van *brainwashing*.

Cultivator

“ZE HALEN DE MONSTRANS WEER UIT DE KLUIIS!”

In de absis van de Lambertuskerk in het Brabantse Udenhout, een van de betere waterstaatskerken in ons land, staat de barokke achterwand van het vroegere hoofdaltaar, heel gaaf in zijn soort. Deze bevat de beelden van de vier westerse kerkvaders, zo denk je bij eerste aanblik. Volgens de traditie zijn dat: bisschop Augustinus met zijn brandend hart, paus Gregorius de Grote met zijn tiara (een anachronisme, want hij was patriarch van het westerse patriarchaat, niet van Oost-Europa. Pausen moesten hun entree in onze kerk nog maken) en bisschop Ambrosius met zijn bijenkorf. Als vierde verwacht je dan nog de priester Hiëronymus met zijn kardinaalshoed, maar nee: er staat iemand met mijter en staf, met een monstrans in de hand. Een mijmering.

Die kerkvaders wisten helemaal niets af van monstransen. Die zijn pas in de twaalfde eeuw in gebruik gekomen. De kern van het bestaansrecht van de clericale elite werd in de eeuwen daarvóór nog gevormd door de functie van herder en voorganger. Het beeld stelt Sint Norbertus voor (1080-1134). Op zich is dit wel begrijpelijk, want in vroeger dagen behoorde het grondgebied van de parochie Udenhout tot de bezittingen van de Norbertijnerabdij van Tongerlo in België (nog steeds heet het

belangrijkste plein van het dorp het Tongerloplein). En Norbertus was de stichter van de kloosterorde van de Norbertijnen. Maar waarom die monstrans? De Contrareformatie maakte het voorgaan bij de eucharistie (waarin Christus in het heilig brood werkelijk aanwezig werd geacht) tot het absolute centrum van het priesterbestaan. En dat brood, de hostie, werd dan ook in een monstrans ter aanbidding ten toon gesteld. Het meest kenmerkende is nu, dat de grote man van de Bijbel, Hiëronymus, zonder blikken of blozen is ingeruild voor Norbertus met zijn monstrans. Contrareformatiepropaganda via kerkelijke kunst, een probaat middel in een nog grotendeels analfabete samenleving. En wij maar denken dat propaganda maken iets is van onze moderne tijd!

Terwijl ik daar in die kerk stond te mijmeren, ontspan zich in mijn geest het volgende gesprek.

Norbertus, mag ik u vragen hoe dat voelt, zo tussen die kerkvaders?
– Och, dat voelt niet zo erg vreemd. Net als die drie anderen ben ik toch ook bisschop. Jullie praten tegenwoordig toch zo over de bisschoppelijke collegialiteit! Dat er veel eeuwen tussen hen en mij liggen, vormt geen bezwaar. Onze kerk denkt in eeuwen. Natuurlijk ben ik niet zo beroemd als zij. Maar ik heb in mijn tijd – en dat nog wel op verzoek van de paus – ook mijn steentje bijgedragen.

Maar u staat daar met zo'n typische zonnemonstrans in de hand. Dat is toch wel iets van na uw tijd. Toch meer een kunstvorm van de Contrareformatie? – Ja, daar heb je wel gelijk in. Maar dat ze mij in de kerken later zijn gaan afbeelden met die zonnemonstrans, mag je mij niet aanrekenen. In de Contrareformatie zijn ze daar wel erg sterke nadruk op gaan leggen. In mijn tijd was de bediening van het Woord eigenlijk nog veel belangrijker. Ik ben zelf een aantal jaren als volksprediker rondgetrokken in wat jullie nu Noord-Frankrijk noemen. En mijn volgelingen, de Norbertijnen, hebben zich ook nooit opgesloten in hun abdijen, maar zijn de parochies ingegaan.

Hoe zou u met de kennis van nu naar die ontwikkeling kijken? – Ja, dat is niet zo gemakkelijk te zeggen. Wij waren net als jullie natuurlijk kinderen van onze tijd. Toen waren er wel heel veel priesters en wanneer die een mis lazen, kregen ze daar geld

voor. Veel priesters konden dat geld niet missen om te leven. En tegenover de aanspraken en de weelde van de adel was het wel goed om te kunnen benadrukken dat wij, de priesters en bisschoppen, als enigen gevolmachtigd waren om voor te gaan bij de eucharistie. Op die manier hadden wij iets unieks tegenover de adel. Daar kwamen jammer genoeg ook misstanden van. Toen Luther later weer zo'n sterke nadruk ging leggen op de Bijbel, zijn wij in onze kerk juist de eucharistie gaan benadrukken, zelfs zonder gelovigen en preek daarbij. Daar zijn jullie weer van teruggekomen. Dat is wel een goede ontwikkeling. Maar wat in zoveel eeuwen gegroeid en benadrukt is, kun je meestal niet in twintig of dertig jaar weer rechtbreien. Geduld zal wel nodig zijn.

Nu u de naam Luther noemt: Wat vindt u ervan om op de sokkel te staan die eigenlijk aan Hiëronymus toebehoort, de grote man van de Bijbel in onze westerse kerk? – Als volksprediker van huis uit heb ik natuurlijk een grote ervaring met het gesproken woord. Hoeveel krachtiger moet dan wel het Woord van God, de Bijbel zijn? Dus heb ik altijd groot respect gehad voor Hiëronymus. Hij is de man van de Vulgaat, de bijbelvertaling in het Latijn! Hij kende de grote tradities in Oost en West! In de kerkelijke kunst van de Contrareformatie hebben ze hem ingeruild voor mij als propagandist voor het eucharistie-priesterschap. Daarmee hebben ze de accenten toch wel scheef gelegd. Want wat zou er van onze kerk kunnen worden zonder de Bijbel? Goed dat de Bijbel nu weer meer aandacht en plaats krijgt. Dat is toch een erkenning – zij het laat – dat Luther in deze gelijk had. Maar de jonge generatie priesters wordt weer rond dat eucharistie-priesterschap opgeleid. Zij halen de monstrans weer uit de kluis! Dat is toch eigenlijk de klok terugzetten.

U bent vele jaren priester en bisschop geweest in de begintijd van het eucharistie-priesterschap met de transsubstantiatie. Hoe kijkt u daar nu op terug? – Sinds het Tweede Vaticaans Concilie zien jullie het wezen van de eucharistie weer duidelijk in het gemeenschappelijke gedachtenismaal in opdracht van Jezus. Dat kan ik goed volgen. Juist omdat wij als leerlingen van Jezus samen één lichaam vormen, kunnen wij samen die gedachtenis vieren. Daardoor wordt dan onze onderlinge liefde voor de mensen in de wereld en voor elkaar weer verder opgebouwd. Het één kan niet zonder het ander, het is een wisselwerking. Paulus zei dit al (1 Kor. 11:17 tot 12:11). En Augustinus, wiens regel de Norbertijnen ook volgen, zei het precies zo, wanneer hij de communie uitreikte: "Ontvangt wat gij zijt en wordt wat gij ontvangt: lichaam van Christus". Op deze gezonde opvatting baseren zich de Norbertijnen, vroeger met hun liturgisch apostolaat, nu met hun vele initiatieven in België en Nederland. Zaken om blij mee te zijn.

Norbertus, ik vroeg eigenlijk ook nog hoe u aankijkt tegen dat leerstuk van de transsubstantiatie, de werkelijke aanwezigheid van Christus in brood en wijn. Kunt u ook daarop nog even ingaan? – De grondintuïtie van Jezus' leerlingen staat natuurlijk in de evangeliewoorden: "Want waar er twee of drie in mijn naam bijeen

zijn, daar ben Ik in hun midden" (Mt 18,20). Wij als Middeleeuwen brachten dat op onze manier onder woorden. Vanaf toen stond het leven echter niet stil. Wetenschap en ruimtevaart ontdekten veel nieuws over het heelal en het ontstaan daarvan. Ook in onze kerk bracht de historisch-kritische methode vele nieuwe inzichten bij de uitleg van teksten van de Bijbel. Zo kun je ook de teksten van transsubstantiatie en andere leerstukken lezen en bestuderen. Het punt is dat Jezus' leerlingen in hun eigen tijd hun groot geloof tot uitdrukking brengen in zijn aanwezigheid temidden van hen, in gedachtenismaaltijd bijeen. Jullie zijn heel anders gaan denken over de plaats van Jahweh in het leven van mens en maatschappij. Door de heropleving van het bijbelse denken in onze kerk is jullie eerbied voor Jahweh veel omvattender geworden. Onze vroegere eenvoudige voorstellingen passen daar niet goed meer bij. Jullie weten veel meer dan wij indertijd over de oosterse tradities. Hiëronymus heeft die zeker ook gekend. In het oosten hechten de theologen heel sterke waarde aan het gebed om de nederdaling van de Geest over brood en wijn. Ook zijn jullie nu veel beter in staat om de waardevolle andere tradities bij ons christenen onbevooroordeeld te bekijken. Dat is een grote winst, vind ik. Maar dan denken jullie natuurlijk ook bescheidener over de exclusiviteit van jullie eigen traditie. In die nieuwe situatie ligt jullie weg nog niet gebaand. Maar jullie gaan die zeker vinden.

Verwonderd en dankbaar verder mijmerend wandelde ik de kerk weer uit.

Gemeenschap De Hooge Berkt is een plaats waar mensen met elkaar een gemeenschap vormen om christelijk te leven

FOTO: WALLE NAUTA

EEN PLEK VOOR GELOOFSONTMOETING VOOR IEDEREEN

Hoe gaat het toe in een moderne religieuze leefgemeenschap, en wat is het dat mensen doet kiezen voor deze manier van leven? *Mariënborg Magazine* was een middag en avond te gast op De Hooge Berkt in Bergeijk, en sprak hierover met twee leden: Annet van Straaten en Charlotte Geers. Na de gezamenlijke warme maaltijd in de eetruimte volgde het gezamenlijk opruimen en afwassen, de avondviering in de kapel, en nog een gesprek met een derde lid, Jan Rooijackers osc.

De Hooge Berkt wordt door de buitenwacht gezien als een zelfstandige geloofsgemeenschap, maar klopt dat wel?

“Dat klopt op zichzelf wel, maar dat we een gemeenschap zijn is veel meer bepalend, we zijn een christelijke leefgemeenschap. Dagelijks leven, bidden en werken hier op dit terrein zo’n 25 mensen. Die groep is wisselend van samenstelling, omdat ieder daarnaast ook nog andere taken en verantwoordelijkheden heeft. Het gemeenschappelijk leven speelt zich af rond een ontvangstruimte, een kapel, een eetruimte en huizen met gastenkamers. Drie maal per dag houden we een gebedsdienst.”

Dit doet mij eigenlijk allemaal denken aan een kloostergemeenschap.

“Onze gemeenschap heeft een aantal kenmerken die op die van een klooster lijken.

In het begin waren ook vooral religieuzen lid. Nog altijd woont in huizen van de stichting, hier in Bergeijk of in Thorn, een aantal paters en zusters. Maar ten eerste wonen hier zowel mannen als vrouwen, ook echtparen; en ten tweede respecteren wij ieders eigenheid als het op geloof aankomt. De kerkelijke

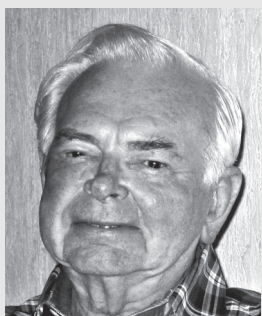
achtergrond van de leden verschilt. We willen dan ook geen kerkelijke status. We gaan als gemeenschap onze eigen weg. In de beginjaren zou de vergelijking met een kloostergemeenschap meer zijn opgegaan. We begonnen namelijk met een behoorlijk hiërarchische organisatie. Dat is inmiddels wel veranderd."

CHARLOTTE GEERS (1950)

Intern lid sinds 1982. Eerste contact met de gemeenschap via een doorverwijzing van de bedrijfspsycholoog. Had een drukke baan bij een bank, en was op zoek naar een plek om tot rust te komen. Verkocht twee jaar later haar huis en kwam op De Hooge Berkt wonen. Had altijd geleefd zonder religie, vond het aanvankelijk curieus om drie keer per dag te bidden. Dat is langzaamaan wel anders geworden. De religieuze dimensie is voor haar nu belangrijk, De Hooge Berkt is haar kerk. Ontvangt gasten en verzorgt het interne communicatieblad. Is vrijwilliger in een inloophuis voor kankerpatiënten in Eindhoven en in een ziekenhuis.

FOTO: MV/ARCH/LV

JAN ROOIJAKKERS OSC (1937)

Intern lid sinds 1979, met tussenperioden van elders wonen. Is kruisheer. Kwam in 1979 aanvankelijk tijdelijk naar De Hooge Berkt, nadat hij in Duitsland voor zijn orde jarenlang pastoraal werk had gedaan. Hij is een religieus en celibatair en wil dat ook zijn, maar uitwisseling van wat je ten diepste bezig houdt en menselijke warmte is voor hem onontbeerlijk. Dat vond hij toen niet in een convent. Vandaar dat hij kiest voor hier thuis zijn, hoewel hij nog steeds functies vervult binnen zijn orde. Hij is in De Hooge Berkt vooral pastoraal bezig als begeleider van retraites. Hij gaat ook eenmaal per maand voor in de zondagse eucharistieviering.

FOTO: MV/ARCH/LV

Wat was de reden voor die verandering?

"De gemeenschap is in 1967 ontstaan uit vier leden, samengebracht door mevrouw Klomp, een charismatische vrouw, die veel mensen aan zich wist te binden. Na 30 jaar was de gemeenschap uitgegroeid tot 200 mensen, waaronder verschillende gezinnen. Maar de jongere generatie wilde niet meer zeven dagen per week continu voor de gemeenschap werken. Zij wilden ook tijd voor hun eigen familie hebben en enige privacy.

Dat leidde in de jaren negentig tot een crisisperiode, waarin een aantal mensen uit de gemeenschap vertrok. Rond het jaar 2000 ontstond er een omslag. Er kwam een ingrijpende democratisering en meer aandacht voor onderlinge communicatie. Tegenwoordig hebben alle interne leden een eigen appartement, in tegenstelling tot vroeger. De interne leden leiden nu ook een leven met veel meer persoonlijke

we altijd dat daar zeven jaren voor nodig zijn. De bijbelse zeven jaren dan. We zijn in elk geval heel voorzichtig, het is een ingrijpende keuze. Je begint met vriend van de gemeenschap te worden en regelmatig een paar dagen te komen. Langzaamaan kun je je dan verder engageren. Op het ogenblik hebben we vier aspirant-leden die de gemeenschap een aantal jaren kennen. Zij komen maandelijks een ochtend bij elkaar voor een gesprek over de betekenis van het lidmaatschap voor ieder van hen. Daarnaast doen ze ook mee met het samen leven, wekelijks of maandelijks één of enkele dagen."

Hoeveel leden hebben jullie nu?

"Op het ogenblik hebben we 108 leden, waarvan er 25 op het terrein wonen, 44 in hun eigen huis in het dorp Bergeijk, en 7 in een kleine gemeenschap in Thorn. De anderen wonen verspreid over Nederland en Vlaanderen en komen hier eenmaal per maand voor een weekend of midweek. Op kerkelijke hoogtijdagen is iedereen er zoveel mogelijk. Pinksteren is het grootste feest. Dan hebben we ook een algemene ledenvergadering. Het is bezieling, ontmoeting en feest tegelijk. We vieren het leven met elkaar. Het is ook wel enigszins te vergelijken met een familiebijeenkomst."

Op jullie website (www.hoogebekkt.nl) heb ik gezien dat jullie een groot aanbod hebben van activiteiten.

"Wij hebben veel kennis van en ervaring met individuele retraites. Belangstellenden kunnen kiezen voor een retraite voor beginners, een 4-daagse, een 8-daagse of een 30-daagse retraite, of voor een sabbatical. We organiseren ook stiltewandelingen en meerdaagse wandel- en fietsretraites. Daarnaast zijn er lezingen en cursussen, bibliodrama of dansdagen. Onze retraites zijn geaccrediteerd,

accenten, bijvoorbeeld met vrijwilligerswerk buiten de gemeenschap."

Kan iedereen lid worden van de gemeenschap?

"Als het gaat om het besluit om hier te komen wonen dan zeggen

ANNET VAN STRAATEN (1958)

Van 1980 tot 1985 intern lid, woont sindsdien in het dorp. Eerste contact via haar ouders, die langere tijd maandelijks een weekend te gast waren. Zocht door een persoonlijk verlies in haar studententijd ook zelf meer contact. Dit leidde na haar studie tot een keuze om in de gemeenschap te gaan wonen. Na haar huwelijk, met een lid van de gemeenschap (!), verhuisde ze naar een eigen huis in het dorp. Vindt het gezamenlijk bidden in de kapel het meest wezenlijke van het leven hier. Is lid van de werkgroep Publiciteit, en draagt één dag per week en één weekend per maand mede de verantwoordelijkheid voor de gastvrijheid.

FOTO: MV/ARCH/LV

Is iedereen welkom als gast?

We hebben altijd eerst een kennismakingsgesprek om te toetsen wat iemand precies zoekt, wat zijn of haar vragen zijn. Dan geven we ook aan wat wij van een gast verwachten, bijvoorbeeld op de vaste tijden aan tafel komen. We verplichten ze niet om, zoals wij, drie keer per dag naar de kapel te gaan, maar dat hoort zo bij het leven hier dat vrijwel alle gasten ons daarin volgen."

Wat kun je als individu hier vinden?

De meeste mensen komen hier om tot rust te komen, voor bezinning en voor verdieping. Veel mensen worstelen met zingevingsvragen of kampen met een burn-out. Elke gast krijgt een persoonlijke begeleider toegewezen. Er wordt de mogelijkheid geboden tot gesprekken. De meeste gasten ervaren het al als verademend, wanneer ze simpel meedoen aan onze dagelijkse activiteiten en mee aan tafel zitten. Ze komen daarvan tot zichzelf, en zo tot bezinning en verdieping. Wij hebben veel deskundigheid in huis. We hebben meerdere theologen en verschillende leden hebben de opleiding tot geestelijk begeleider gedaan. We hebben geen psycholoog of psychiater ter beschikking, maar we zijn allemaal min of meer ervaringsdeskundigen, in de zin dat we gevormd zijn door het leven. De meesten van ons hebben iets ingrijpends meegemaakt, dat ertoe leidde dat ze lid werden van deze gemeenschap.

Hoe zijn de financiën geregeld?

"Alle leden betalen een bijdrage aan de stichting die de gebouwen en het terrein beheert. De leden en vrienden betalen ook voor huisvesting en maaltijden. Daarnaast vormen de gastenbijdragen een bron van inkomsten. De dagprijs voor gasten is 57 euro, inclusief alle maaltijden en drankjes, de overnachting, en de individuele begeleiding bij een retraite. Als iemand geen begeleiding nodig heeft is het dagbedrag 32 euro. De prijs kan zo laag zijn omdat we al het werk verbonden aan onze activiteiten zelf doen. We verzorgen zelf de cursusinhoud, we koken ook zelf, we maken zelf de gemeenschappelijke ruimten schoon, en we doen allemaal een eigen stukje van de tuin."

Hoe kijken jullie aan tegen de toekomst?

"We zijn er optimistisch over dat onze manier van kerk-zijn, ons gemeenschappelijke leven, ook in de toekomst iets is waar mensen behoefte aan zullen houden."

waardoor het mogelijk is dat bijvoorbeeld de verplichte educatieve vorming voor predikanten (PKN) bij ons kan plaatsvinden."

ARM

In het klooster waar ik woonde was een sterke armoedebeleving. Deels uit geld-gebrek, deels vanwege de kloosterregels.

Daarom is het te begrijpen dat een nieuwe toog of een paar schoenen niet gemakkelijk verstrekt konden worden door pater econoom.

Zo gebeurde het dat ik toch met lood in mijn schoenen, die in dit geval al tot op de draad versleten waren, aan de gezaghebbende man, de econoom dus, een paar ging vragen.

Hij stribbelde uiteraard even tegen, mompelend: 'Je kunt nog best vooruit met wat je nu hebt'. Toch vertelde hij dat er nog een partij ongesorteerd uit een schoenwinkel zou liggen en dat ik het maar eens moest bekijken. En ja hoor even later ging ik weg met twee zwarte schoenen. Mooie exemplaren daar niet van, maar één van maat 41 en de andere 43. Het wende op den duur wel, met pijn links en hinkend rechts. Zo kwam ik, nog in kloosterlijke klederdracht, zoals mijn broer dat noemde, op het Nijmeegse Valkhof en werd door een bedelaar aangesproken. "Nee, ik heb geen geld. Echt niet", zei ik. De man keek stom verbaasd: "Dus je kunt geen ijsje eten? Dan krijg jij van mij een kwartje." En hij voegde de daad bij het woord.

LLL

De monotheïstische religies met humaniteit als doel.

EEN GOUDEN DRIESPAN MET EEN EIGEN KNUFFEL

De discussie omtrent de enige waarheid tussen joden, christenen en moslims neemt soms dodelijke vormen aan. Het kruitvat ligt voornamelijk in het Midden-Oosten. Felle emoties en vechten voor het eigen gelijk zijn aan de orde van de dag. Waar blijft het gezonde verstand dat toekomst mogelijk maakt? Een analyse van het samenspel van emotie en rede, die in elkaar verslingerd zijn.

De kleuters Judith, Jes en Bram vermaken zich genoeglijk in de zandbak op het pleintje van hun buurt. Al scheppend, zevend en taartjes bakkend zijn ze samen bezig totdat de kwebbelende Judith zich laat ontvallen: "Mijn mama is de liefste mama van de hele wereld!". Daarop kijkt Jes haar fronsend aan en zegt: "Niet waar, *mijn* mama is de liefste". Nu loopt Bram rood aan en spektakelt: "Nee, de *mijne* is dat". Een emotionele eruptie verstoort het zonet nog vredige zandbakgebeuren, en de drie timmeren elkaar met schepje, zeefje en bakvorm op de kop en druipe huilend af om in de armen van hun troostende bron en voedingsbodem de schanddaad van de twee andere ongelovigen snikkend uit te braken.

De drie moeders plukken al kroelend de ergste zonet opgelopen

troep uit hun verwilderde haardos en zeggen: "Ja hoor, schat, *ik* ben de liefste van allemaal", terwijl elk van hen denkt hoe aandoenlijk de emotie van haar wurmpje is, dat intuïtief opkomt voor de waardigheid van zijn eigen oorsprong waar zijn hele leven van afhangt.

De moeders zijn gelukkig al wijzer en verstandiger dan hun kinderen en weten dat deze zich nog moeten ontnavelen en vanuit hun wolk emoties nog moeten evolueren tot redelijke wezens die moeten leren om hun gezond verstand te gebruiken. Want als buurvrouwen helpen ze elkaar door elkaars kinderen bij tijd en wijle op te vangen, naar school te brengen en door er op feestjes iets gezelligs van te maken. En wanneer een *Amber Alert* rondvliegt, een storm door de straat raast of een overstroming dreigt, dan is het alle hens aan dek. Want ze zitten allemaal in dezelfde boot. Een Noach-tafereel: survivalstrategie is gevraagd, anders gaan ze allemaal kopje onder.

Manna voor elkaar

Analoog aan deze emotionele en rationele ontwikkeling van elk mensenkind is de ontwikkeling van de drie monotheïstische religies in wier bedding wij van oudsher leven. Jodendom, christendom en islam zijn alle drie ontstaan in de zandbak van het Midden-Oosten waar zij gelaafd werden door de Eufraat en Tigris die hen ook nog een dadel opleverden om al kauwend de hitte van de dag te doorstaan.

Zo gaat Abram, de oervader van ons geloof, op pad, survivals met zijn kroost schots en scheef door het leven. De intuïtieve oerbeleving van het heilig vuur in de zandbak van de Sinai wordt gekoesterd als bron en energie die zijn familie voortvarend in beweging zet en doet samenklonteren op de Sionsberg te Jeruzalem. De Schriften vertellen dat dit een lange zoektocht was waarbij ze door nieuwe inzichten en het nuchter verstand van Mozes en David tot deze thuisbasis gekomen zijn. Na dit rustige honk gaat het leven verder. Schrandere mensen leren de fanatieke individuen die blijven zweren bij hun eigen gelijk, dat ze moeten inbinden en hun gezond verstand moeten gebruiken. Men moet voor elkaar opkomen om zo samen toekomst te maken. Dus: geen offers opdragen aan onzichtbare en geestloze grootheden zoals de mammon, hun eigen profijt en andere afgoden. Het voornaamste wat hen te doen staat is *manna te zijn voor elkaar* en een bron van verfrissing om samen te overleven in de woestijn

NIET VAN MIJN STUK

In *Mariënburg Magazine* (nr. 3, sept. 2013) geeft Leon Goertz zijn visie op de ontwikkeling in onze kerkprovincie. Op pagina 22 komt het optreden van mij bij het pausbezoek ter sprake. Graag wil ik enige correctie en aanvulling geven op hetgeen in het artikel wordt gezegd.

Na afloop van mijn toen uitgesproken tekst was het niet muistil, maar er klonk spontaan applaus, met als reactie daarop boegeroep. Het bracht mij niet van mijn stuk, want ik had gedaan waartoe ik mij geroepen voelde: opkomen voor diegenen die door de officiële kerk werden buitengesloten. Ik heb nooit de pretentie gehad – in tegenstelling tot wat de vermelde tekst tussen haakjes suggereert – met mijn optreden wie dan ook te beledigen of te beschamen.

Nog steeds ontroert het me als ik aan die dag in de Utrechtse Jaarbeurs terugdenk en ben ik dankbaar dat ik de gelegenheid kreeg voor het centrum van de kerkelijke macht onder woorden te brengen wat in de harten van zoveel katholieken leefde in die dagen en wat ook op het Malieveld, een paar dagen eerder, zo duidelijk was gemanifesteerd.

Hedwig Wasser, Peize

STUNT VAN DE MUNT

Het is al weer een tijdje geleden dat ik vanuit het verre zuiden een bijdrage mocht leveren aan *Mariënburg Magazine*.

Misschien is het volgende echter niet tot in jullie contreien doorgedrongen. De stunt van de Italiaanse Munt.

Het Vaticaan had daar ruim 6.000 gouden, zilveren en bronzen muntstukken besteld, eigenlijk medailles of legpenningen. Die moesten de start van het pausdom van Franciscus in de verf zetten en zouden genummerd worden geleverd

met een certificaat van het Vaticaan. Dat verkoopt die dingen dan weer en komt zo door de economische crisis heen. Maar de Italiaanse munters zijn niet meer zo vast in hun geloof en hadden dus niet in de gaten dat in het randschrift een spelfout stond: in plaats van “Jesus” stond er namelijk “Lesus”. Volgens een officieel persbericht van het Vaticaan is de fout praktisch direct aan het licht gekomen; er waren nog maar vier exemplaren verkocht. Alles is uit de handel genomen, maar ik heb toch nog een foto bemachtigd. Die stuur ik u hierbij. De mensen van de Munt wijzen elke verantwoordelijkheid van de hand: “Als het een project van onszelf is, controleren wij normaliter alles. Maar deze muntvorm is ons door het Vaticaan zelf kant en klaar aangeleverd”, aldus een woordvoerder. Het randschrift associeert met de evangelies van Marcus (2,14) en Lucas (5,27), zei mij een bijbelkundige: Lezus ontmoet de tollenaar Levi Alfees en zegt hem: ‘Volg mij!’ Maar het Vaticaan heeft daar wel een eigen stukje tussengevoegd.

Mw. L. Gambarossa, Ariccia (It.)

>>> Een gouden driespan met een eigen knuffel

van alledag. Zo heeft de onnoemelijke Oorsprong – Jahweh – hen op weg gestuurd om uiteindelijk samen op de berg Sion een feestmaal aan te richten.

Wisselvallige trektocht

Maar ja, het heilig vuur van weleer flakkerd wel eens, brengt lange schaduwen van moord en doodslag en creëert zodoende diepe duisternis. In de verwarring om het eigen gelijk strooit men elkaar zand in de ogen waardoor de zuivere blik vertroebelt. Na verloop van tijd brengen de praat en de daad van door de geest begaafde mensen zoals Jesaja en Jezus weer nieuw licht op hun trektocht. De fanatieke adoratie van de te fel gekoesterde tempel met al zijn beklemmende trammelant moet een stap terugzetten en de nuchtere en daadkrachtige inzet van de Barmhartige Samaritaan als wegwijzend voorbeeld nemen. Maar ook in het kielzog van Jezus, bij de christenen, gaat op den duur het heilig vuur weer flakkeren en verslingert men zich aan eigengereide inbeelding zoals die van de alomvattende verlossingskracht van Jezus' kruisdood en, door toedoen van de hoog-priesterlijke kapsones, van zijn presentie in het tabernakel. Dit zijn in feite ideologische ficties die slechts zinvol kunnen zijn wanneer ze verwijzen naar de kracht van de *gezamenlijke maaltijd* waarbij Jezus ons op het hart drukt: ‘Wees voor elkaar als brood en wijn. Alleen dán zal de steppe van het leven bloeien en zul je samen zelfs de dood overleven zoals velen vóór ons ook nu nog als geestelijke metgezellen ons spiritueel aansporen om voortvarend te leven.’

Mooi gezegd en gedaan van die Jezus en zijn eerste vurige volgelingen. Maar helaas, na een tijd raakt die praktisch gerichte visie bedolven onder het stuifzand van de Arabische woestijn. Machtswellust, broodroof, afgunst, uitbuiting en dodelijke mepperij vieren weer hoogtij. ‘Dat is zo geen leven’, zegt de geïnspireerde Mohammed, die op zijn beurt de ingeving krijgt om in de Koran zijn actieplan voor weduwen, wezen en armen te openbaren. Na de Thora, het Oude en het Nieuwe Testament dus weer een opleving en vernieuwde poging om in de zandbak van Mekka en Medina de universele humaniteit centraal te stellen. Zo verschijnt na Jahweh en Abba nu ook de adoratie voor Allah op het wereldtoneel. Zij vinden elk respectievelijk in de synagoge, tempel, kerk en moskee hun verkondigende en vierende thuishaven. Uiteindelijk worden zij alle drie samengebundeld in de nostalgie van de Berg Sion te Jeruzalem.

Zo zijn de Geschriften van deze drie religies de bron van en voedingsbodem voor de spirituele ontwikkeling van joden, christenen en moslims. Elk op hun beurt een sublieme emotionele, troostrijke en levensbemoedigende aansporing om bezonnen en creatief een heilzame toekomst te maken.

Heilige huisjes

Vanuit deze inspiratie zijn de geestverwante volgelingen van Abraham, Jezus en Mohammed hun weg gegaan om wereldwijd het mens-zijn op deze aarde te vernieuwen en te humaniseren.

Dit met wisselend succes en tot op de dag van vandaag soms met catastrofale misverstanden waarbij de redelijkheid van alledag vernietigd wordt door infantiele emotionaliteit. Deze komt tot uiting in de gekoesterde inbeelding dat elk van de drie de waarheid van de universele Onnoemelijke totaal voor zichzelf in pacht heeft. De andere twee worden daardoor gedegradeerd tot vijandige oplichters die uit de weg geruimd moeten worden. Zo is het gebekvecht en de daadwerkelijke onderlinge agressie in feite de uitvergroting van de infantiele treurnis die zich in de zandbak tussen Judith, Jes en Bram afspeelt. Emotioneel hebben die drie hummeltjes natuurlijk gelijk door hun eigen bron en voedingsbodem als alleenzalmakend te koesteren. Zo zijn Abraham, Jezus en Mohammed eerbiedwaardige en wegwijzende personen. Tevens is het begrijpelijk dat de Tempel, Golgotha, de Avondmaalszaal en de Al Aqsa-moskee te Jeruzalem en Mekka als heilige huisjes gekoesterd worden. Maar het gaat vreselijk mis wanneer men het alleenrecht van verlossing, wijsheid en zaligmaking voor zichzelf opeist en men elkaar met de Thora, de Bijbel, het kruisbeeld, de monstans en de Koran onverbiddelijk om de oren slaat en de Davidster tot vlindermes, het kruisbeeld tot sabel en de sikkel van de Halve Maan tot kromzwaard perverteert. Dat is emotioneel infantiel gedrag, de alleenzalmakende teddybeer die men hartstochtelijk koestert als troostknuffel om de dag goed door te komen.

Ruimteschip Aarde

Maar deze emotionele beleving maakt helaas niet de werkelijkheid van het leven uit. Want na de fase van de allesbeheersende emoties van de kleuters in de zandbak, komt de tijd van groei en ontwikkeling en komt het individu tot de jaren waarin het zijn gezond verstand gaat gebruiken. Daar moet naast de emotie voornamelijk de rationaliteit het voortouw nemen. Dit wil zeggen: de karavaan, op weg gestuurd door de oorspronkelijke inspirators, trekt verder en komt in totaal onvoorziene, nieuwe, boeiende landschappen waar gezond verstand en praktisch handelen conform de omstandigheden geboden zijn. Zo zijn er in de loop van de geschiedenis tot op de huidige dag verfrissende leiders die ons door hun analyses, ontdekkingen en wijsheden wakker houden en ons goed op koers willen houden. Dat zijn de moderne profeten die ons uit de infantiele fase van ons geloof midden in de werkelijkheid van het reële bestaan plaatsen.

We weten intussen dat de zon niet om de aarde draait. We leven in de galactische werkelijkheid die ons dank zij schrandere mensen uit alle wereldreligies en profane wetenschappen ervan bewust maakt dat we in onze handjes mogen klappen omdat we als bewuste wezens een klein zuchtje in het omineuze gebeuren mogen zijn dat sinds de oerknal gaande is. Oude berekeningen en geloofsvoorstellingen zijn hierin onbruikbaar geworden. Als volwassen mensen zitten we niet meer als kleuters in de zandbak of in de woestijn van het Midden-Oosten, maar mogen we

ons bestaan beleven op het ruimteschip Aarde waarop wij geroepen zijn om met hart en ziel onze humaniteit vorm te geven en uit te leven.

Tot de vele visionairen in onze dagen behoren Albert Einstein, Martin Buber, en Hans Küng (de laatste met zijn geformuleerde droom van een alomvattende wereldethiek) en vele eminente personen uit de moslimcultuur zoals Mohammed Khorchide die in zijn publicaties de humane kant van de islam voor het voetlicht brengt. Ook Etty Hillesum, Nelson Mandela, Moeder Teresa en het dappere Pakistaanse meisje Malala zijn voorbeelden die wereldomvattende verzoening en solidariteit voeden en helpen om er samen een feest van te maken.

Eigen knuffelbeer

Het mag duidelijk zijn dat iedereen gerust zijn eigen teddybeer mag knuffelen. Want eerlijke emoties zijn een werkelijkheid. Maar die geldt alleen intern voor eigen gebruik. In het openbare leven is de rationele daad van eten en drinken een feit dat ons fatsoenlijk op de been houdt. Deze objectieve waarheid vindt zijn uitstraling en de daadkracht in de gezamenlijke maaltijd. Of dat in de synagoge is, in de avondmaalszaal of in de moskee, in een kerk of bedoeïenentent, bij een Ronde Tafelconferentie in New York of waar dan ook, het einddoel is tenslotte om gezamenlijk met gezond verstand alles in het werk te stellen om samen te overleven. Daartoe zijn we tenslotte op aarde.

En Judith, Jes en Bram werden volwassen en zelfs verliefd op elkaar. In hun euforie zouden ze wel de hele wereld willen omhelzen.

Shalom, Salaam, Vrede en alle Gods !

JANTJE LACHT EN...

Stemmingen zijn rare dingen. Ze kunnen onverwacht over je heen vallen als een zak vol herfstbladeren die boven je hoofd wordt leeggeschud. En waardoor ze dan precies worden opgeroepen? God weet het. Ik noem maar even iets wat mij overkwam; voor hetzelfde geld had ik ook iets van u kunnen noemen, maar daar heb ik in dit geval niet zo veel aan want ik moet toevallig deze column schrijven. Dus staat u mij toe.

Bij het laatste Mariënburgcongres – ik zat wat naar achter in de zaal en staarde wat droelerig voor me uit tussen rijen afgezakke schouders door – viel m'n oog plots op een mevrouw dat, om het zo maar eens te zeggen, enigzins moeilijk zat. Haar rug, en vooral die hals ... het was alsof die door een touw van onder haar linker stoelvoorpoot ietsje te veel naar links werden getrokken. Het ging hier natuurlijk feitelijk gewoon om een hoogbejaarde dame die wat scheef liep. Tussen haakjes: nu zát ze inderdaad; terecht dat u dat opmerkt.

Op hetzelfde moment dat ze me opviel, dwarrelden de bladeren neer; een gevoel van triestheid had me al te pakken. Ik zag in het goeie mens als bij toverslag de hele inboedel van de zaal vertegenwoordigd, mezelf inbegrepen. Ze was symbool voor me geworden, symbool van al die beste brave goedwillende mensen die allemaal met de kerk verder willen, o ja beslist, maar intussen bij god niet weten of ze nou met z'n allen voor- of achteruit, of links of rechts of welke kant dan ook op moeten, laat staan in wat voor vormen. Daar kwam nog bij dat op het moment van m'n visioen de spreker ons, ach arme gansjes, voortjoeg richting de overtuiging dat kerk-zijn zowat per definitie altijd gedoemd is te mislukken. Ja, want zo ging zijn betoog: kerkelingen – en daar zijn ze nu juist ook kerkelingen voor - kunnen het per definitie niet nalaten om het heilige dat ze bij tijd en wijle menen te ontwaren, te ritualiseren. Maar och arm, zo gauw ze dat doen, is dat heilige weer gevlogen want dat kún je eenvoudigweg niet vastleggen. Probeer 'die Stem van dunne stilte' waar de spreker het over had, maar eens te pakken. Met andere woorden, haast op hetzelfde moment dat ze religieus creatief zijn, worden ze ook weer ouderwets... Nou, da's hoopgevend, zeg!

Niet dat het voor mij een trieste dag werd. O nee, zeker niet. Zo kon er ook hartelijk gelachen worden en was er vreugde, al was het alleen al om de ervaring met zoveel stumpers met 'silver shampoo haren' in hetzelfde bootje te zitten. Dat zorgde voor een merkwaardig soort vertroosting. Nee, denkend aan Jantje-van-de-titel hierboven was het voor mij, nogmaals, niet alleen een kwestie van huilen. Volgens mij had het iets van het evangelie. Daar zie ik Jantje ook het ene moment huilen, om Jeruzalem; maar wat bladzijden verderop hoor ik hem ineens z'n pa uitbundig danken dat hij hem met al die andere stumpers in hetzelfde bootje gezet heeft. Voelde hij ook die vertroosting?

Huub Schumacher

“Wat is de kerk? Hoe verhoudt het lokale zich ten opzichte van de instituties? Het kader is de de-institutionalisering. De instituties verliezen hun greep op alle terreinen. Mensen hebben best interesse in de inhoud, maar willen zich niet meer een leven lang daaraan binden.

Instituties willen temmen. Je hebt echter zowel getemde als wilde devotie nodig. Niet alle vormen van wilde devoties zijn heilzaam. De twee houden elkaar in balans en in leven.

‘Wilde’ devotie zoekt toch weer steeds enige vorm van institutie, een “genootschap van ongebondenen”. Dat geeft spanning: het mysterie heeft het nodig geritualiseerd te worden, maar zodra je dat doet, dreig je het mysterie kwijt te raken.”

(R. Ganzevoort)

EEN STEM VAN DUNNE STILTE

IMPRESSIES VAN 'GLOED ONDER DE AS',
MARIËNBURG-CONGRES 2013

De hiernaast geciteerde woorden van professor Ruard Ganzevoort vertolken het thema dat centraal stond op ons congres van 26 oktober jongstleden. Instituties knellen, maar structuur heb je niettemin nodig om "vorm te kunnen geven aan verbondenheid en zorg voor elkaar". Strak georganiseerde instituties remmen, maar "dunne netwerkstructuurtjes" zijn nodig om elkaar te kunnen inspireren en te bemoedigen.

Rondom dit thema waren 265 Mariënburgers in Amersfoort bijeen. En geïnspireerd en bemoedigd zijn ze zeker! Meerdere bezoekers noemden dit congres het beste in vele jaren. De organisatie werd verrast door het grote aantal deelnemers dat afgekomen was op het actuele en praktische thema van de problematiek rond zelfstandige geloofsgemeenschappen. Zij hoopten bemoedigd te worden en daadwerkelijke steun te krijgen bij de opbouw van hun gemeenschap. Daarin werden zij niet teleurgesteld.

De bijeenkomst begon echter met enkele actuele gebeurtenissen. Na het aansteken van de kaars herdacht voorzitter Henk Baars onze dierbare overleden Mariënburger Ruud Bunnik. Hij roemde zijn grote verdiensten voor de vernieuwingen in de katholieke kerk van Nederland, en hij benadrukte de bescheidenheid en de integriteit die Ruud kenmerkten (zie ook de volgende blz.) Vervolgens legde de voorzitter het congres een indringend protest voor tegen de maatregelen die de aartsbisshop van Utrecht had genomen tegen pastor Harry Huisintveld o.p. die zich niet aan de liturgische regels zou hebben gehouden. De congresdeelnemers stemden volmondig met zijn oproep in. Ruard Ganzevoort sprak helder en inspirerend, en hij gaf duidelijke opdrachten mee voor een levende geloofsgemeenschap. Met de titel van zijn voordracht, 'Een stem van dunne stilte', wilde hij duidelijk maken dat "dáár,

aan de onderkant van je waarneming" God verschijnt, "niet in gedruis en geraas." We moeten zoeken naar het heilige in het leven van mensen en dat vind je niet op grote plaatsen, maar in verwondering en verbijstering, in momenten van vervreemding; daar waar je raakt aan de grenzen van het mens-zijn, zo zei hij.

Waar gebeurt dat in de praktijk? Twee panels van mensen uit bestaande geloofsgemeenschappen - vier bestuurders en vier voorgangers - maakten het congres deelgenoot van hun ervaringen. Zij kwamen zowel uit 'gewone parochies' als uit zelfstandige gemeenschappen. Een reformatorisch predikant en de voorzitter van Beziel Verband Utrecht zaten aan tafel. Velen noemden deze rondetafelgesprekken het hoogtepunt van het congres. Een uitgebreider verslag ervan zult u later nog kunnen lezen.

Een aantal van deze geloofsgemeenschappen is in de aan het congres voorafgaande maanden ondervraagd door Theo van de Kerkhof. De resultaten van deze interviews werden gepresenteerd door Hans van der Horst, lid van de congrescommissie.

Huib Oosterhuis, aangekondigd als spreker, was helaas verhinderd. In zijn plaats gaf prof. Jacques Winnubst een uiteenzetting over het onlangs verschenen professorenmanifest en het daarop gehouden congres. Tenslotte inspireerde de dominicaan Henk Jongerius de congresgangers met een inhoudelijk en tegelijkertijd luchtig verhaal. "Wat is onze levenskracht? Stilstaan bij wat ons ontroert, een andere manier van luisteren en kijken, wedergeboorte, herademing.

Met nieuw elan gingen de congresgangers naar huis, niet op de laatste plaats omdat zij veel goede vrienden en mede-Mariënburgers weer mochten ontmoeten. Lunchpauzes zijn op onze congressen altijd te kort!

Verrassend veel belangstelling voor het thema 'kleine zelfstandige geloofsgemeenschappen'.

FOTO: MV/LVG/
ARCH

De auteur van deze korte samenvatting van het Mariënburg-congres 2013 is secretaris van het verenigingsbestuur. Een uitgebreid verslag zal komend voorjaar verschijnen in een extra- nummer van dit blad.

Wij noemen met grote waardering onze trouwe medewerker Ruud Bunnik, die op 25 oktober jl. te Arnhem op 81-jarige leeftijd is overleden. Hij was een betrokken, karaktervol priester, leraar en publicist. Een man die streed voor vernieuwing in de kerk en blijk gaf van kritische trouw. Zo was hij onder meer actief in de werkgroep Open Kerk, de redactie van De Bazuin, de Vereniging van Pastoraal-Werkenden, de Mensenrechten in de Kerk-commissie van de Acht Mei Beweging, welke commissie na de opheffing van Acht Mei tot heden verder ging als de Werkgroep Recht in de Kerken, waarvan Ruud de woordvoerder bleef. In die functie leverde hij van tijd tot tijd een bijdrage aan dit blad, zoals het speciale katern 'Levenslang paus?' Tot vlak voor zijn dood werkte hij wederom aan zo'n 'special', waarvan hij al enkele tekstgedeelten in concept aan de redactie had voorgelegd. Het is niet bekend of deze tekst nog zal worden voltooid. Maar als een postuum eerbetoon publiceren wij hier enkele markante passages daaruit. –

Redactie

Er is momenteel veel aandacht voor de vijftigste verjaardag van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Daardoor kan het ons ontgaan dat we in dit jaar 2013 ook nog een dertigjarig jubileum te vieren hebben: op 25 januari 1983 presenteerde paus Johannes Paulus II het herziene Wetboek voor de Katholieke Kerk, de Codex genoemd, en per 27 november van datzelfde jaar, op de eerste dag van de Advent, werd het van kracht. Die datum van 25 januari heeft ook een symbolische betekenis, want precies op diezelfde dag, maar dan in 1959, kondigde paus Johannes XXIII aan dat zijn kerk in concilie zou gaan. Aan dit jubileum willen we in dit opstel aandacht besteden. En waarom doen we dat? Omdat er verbindingslijnen lopen tussen Concilie en Codex. [...]

Kerkelijke bestuurders voelen zich soms wat ongemakkelijk bij het ontstaan van nieuwe 'buitenparochiële' groepen, want het pastorale veld kan er minder overzichtelijk door worden en het kan moeilijker worden iedereen te bereiken. Toch wil men 'de Geest niet uitdoven' (zie I.Thess.5,19), en in principe ruimte maken voor nieuwe groepsvorming en voor op de concrete situatie toegesneden vormen van geloofsbeleving. De canones 215 en 213 van de Codex bewijzen dat, en ze sluiten mooi aan bij wat Vaticanum II zei

over het 'lekenapostolaat'. Voorafgaand verlot vragen voor het vormen van zo'n 'keuzekerk' is dus niet nodig, en het doet goed te kunnen constateren dat het in heel de beschaafde wereld erkende 'mensenrecht' van vrije vereniging ook binnen de kerk geldt. [...]

Dat de paus – samen met de bisschoppen en dus niet omdat hij het persoonlijk zo nodig of gewenst vindt – 'onfeilbare' uitspraken kan doen over geloof of zeden, zoals het Eerste Vaticaans Concilie in 1870 formuleerde, wordt in het wetboek vermeld in canonartikel 748. In de praktijk lijkt dat nog wel mee te vallen: sinds 1870 heeft nog maar één paus éénmaal van die bevoegdheid gebruikt gemaakt, Pius XII in 1950. Maar deze omstreden vorm van leergezag roept wel allerlei vragen op. Is er bijvoorbeeld een echt duidelijk onderscheid te maken tussen kwesties van 'gewoon' dan wel van 'buitengewoon' leergezag? En wat houdt de gevraagde 'religieuze volgzaamheid' precies in? Bijvoorbeeld dat theologen alleen maar tot taak hebben bestaande leeruitspraken toe te lichten, en niet mogen pleiten voor het terugnemen van onhandige en bijna niet meer uit te leggen formuleringen?

In het midden van de negentiger jaren werden in Rome en ook elders nogal stevige pogingen gedaan om het niet-wijden van vrouwen tot een soort dogma te verklaren, maar twintig jaar later bestaat nog steeds de twijfel of hier de grenzen van leergezag niet zijn overschreden.

I.M.

ERG KATHOLIEK

Het werd al gezocht in het taalgebruik. Katholieken zeggen op de eerste plaats, de protestantse meerderheid in die plaats. Terwijl iemand toch op z'n plaats wordt gezet, niet erin. En op vakantie was fout, dat moest met vakantie zijn. Discussies hierover had ik destijds met Jérôme Heldring, zaliger gedachtenis, groot journalist van de NRC. Hij uit een protestants, ik uit een rooms regentengeslacht. "En vacances", zei ik tegen hem, "on holiday, auf Ferien. Zou het dan bij ons met vakantie moeten zijn?" Roomse afwijking, vond hij, toch...

Het heeft misschien iets met bijbelvertalingen te maken. De Leuvense bijbel van 1548 spreekt bijvoorbeeld over *verrijsenisse*, een Frankisch woord, nu 'verrijzenis'. De Statenvertaling uit 1637 gebruikt een Saksisch woord: 'opstanding', zie het Duitse Auferstehung. Mijn taalgebruik is honderd jaar ouder, zo zeg ik tegen een protestant die hovaardig doet over mijn taalgebruik... Zit het dan daarin als je 'erg' katholiek bent?

Of heeft het met paus en bisschoppen te maken, en met alle voorschriften die deze menen ons te kunnen opleggen? Iedereen zegt dat onze huidige paus Frans I best meevalt. Maar toch weer niet als hij geen vrouw wil in het ambt, anti-conceptionele middelen verbiedt, homofilie tegennatuurlijk blijft vinden, en het verplichte celibaat voor priesters verdedigt (over tegennatuurlijk gesproken).

Waarom is jouw kerk zo obsessief met seksualiteit bezig, vragen mijn vrienden. Ik roep dat dit alléén geldt voor de hiërarchie, en dat katholieken er niet méér mee bezig zijn dan anderen.

Behalve de kwezels natuurlijk, steeds bevreesd om te zondigen tegen het zesde en het negende gebod. Daar zit dan ook weer een verschil. Voor protestanten gaat het negende gebod over achterklap en roddel. Mijn collega in de Tweede Kamer Huub Eversdijk, van het CDA, verliet de Kamer met een afscheidsbrief. Mooie tijd gehad, schreef hij, maar er wordt wel veel gezondigd tegen het negende gebod. Hoezo, riepen de roomse collega's verbaasd,

begeerden wij dan elkaars echtgenoten? Zit het daarin als je 'erg' katholiek bent?

Neem dan de emancipatie van de katholieken, 19e en 20e eeuw. Wie emancipeert verzamelt zich in eigen groepen, r.-k. geitenfokvereniging, r.-k. school, r.-k. woningcorporatie, r.-k. bank, r.-k. partij. Je koopt niet bij de protestante bakker, de derde voornaam van de jongens is Maria. Zit het daarin als je 'erg' katholiek bent?

Of gaat 't om het geloven? Eén God als schepper, Zijn zoon als verlosser, diens moeder als maagd? Meeslepende liturgie, wierook in mooie kerkgebouwen, maandelijks biecht, nuchter als je te communie gaat. Maar daarnaast ook goede werken, inzet in hospitalen en weeshuizen, naastenliefde, de Bergrede. Zoals de ouders van Jos Palm in zijn boek *Moederkerk* (2012). Maar geen van de kinderen is hen daarin nagevolgd, zegt Jos (behalve in de goede werken), dus dit kan het niet meer zijn.

Ik houd het op de roomse blijheid. Geen zware opvattingen over schuld en over het al dan niet voorbestemd zijn voor de hemel. Wel meedoen met de andere roomsen, van hoogmis tot carnaval, maar het allemaal niet zo nauw nemen. Roomsen van boven de rivieren, al hebben ze een Calvinse tik, hebben dit ook mee. In politiek en bestuur problemen oplossen door samen een glas bier te drinken, compromisje maken. Dat leidt natuurlijk ook tot misbruik en achterkamertjespolitiek. Dan is het goed als die protestanten ons bijbrengen dat er eisen zijn van behoorlijk bestuur en van de rechtsstaat. Maar misschien nog niet in Roermond.

"EN JIJ? BEN JIJ NOG ERG KATHOLIEK?"

De auteur kwam op het idee voor deze column door de tekening van Peter van Straaten in diens, sinds 1994 jaarlijks verschijnende, *scheurkalender van dit jaar, de Peter's Zeurkalender*.

HET BRANDENDE ALTAAR

Exact een jaar geleden, op 8 december 2012, was er een binnenkerkelijk feestje in Amsterdam. Op verzoek van bisschop Jos Punt en het kerkbestuur was de H. Nicolaaskerk door het Vaticaan verheven tot 'basilica minor'. Aartsbisschop André Pierre Dupuy, de apostolische nuntius in Nederland, las het pauselijk document voor en toonde een van de eretekenen: het conopeum. Dat is een soort parasol, die vroeger tijdens processies werd gebruikt om de geestelijke te beschermen tegen regen en/of zon. In een tijd van geloofscrisis en parochiefusies is het vreemd om deze laat-middeleeuwse onderscheidingen nog toe te kennen en de ogen te sluiten voor de werkelijkheid van de dag. Ook de parochie van Oirschot – slachtoffer van zo'n pijnlijke kerkfusie – viel onlangs zo'n merkwaardige eer te beurt. Bij die gelegenheid werd in Amsterdam ook het nieuwe altaar ingewijd: een heftig brandend vuur, in brons uitgevoerd, als voet voor een zwaar marmeren altaarblad. Dat altaar was mijn aanleiding voor bijgaand artikel over

het thema 'offer'. De vrijstaande altaartafel nodigt uit tot de viering van brood en wijn vanuit de *maaltijdgedachte*; de voet daarentegen lijkt het mis-offer te benadrukken. (L. Le Large)

DE GEVOLGEN VAN EEN THEOLOGIE.

DE EUCHARISTIE IS GEEN OFFER

In de oudheid brandden in alle culturen de offervuren. De mens was vanouds bang voor alles wat hem omringde: natuurrampen, orkanen, bliksem, ziekten en dood. De goden, die kennelijk met grote willekeur de rampen naar de mens zonden, wilde men verzoenen door allerlei offers te brengen, tot mensenoffers toe. In het Oude

Testament vinden we daar nog sporen van, bijvoorbeeld in het verhaal van Abraham, die op last van Jahweh zijn zoon Isaak moest offeren, maar er ternauwernood aan ontkwam. In de Thora werden mensenoffers verboden. De Koran vermeldt datzelfde verhaal ook, evenwel zonder een naam te noemen. In de islamitische traditie wordt dat dan Ismaël. Het islamitisch offerfeest is daar nog een herinnering aan. Dierenoffers bleven in de joodse religie bestaan tot aan de verwoesting van de tempel in het jaar 70 na Christus.

Er moet een walm van verbrand vet en rook van smeulend hout boven Jeruzalem hebben gehangen. Begrijpelijk dat Jahweh liet weten te walgen van de brandoffers en liever een deemoedig hart wilde zien. Zo zeiden de profeten als zijn woordvoerders: "Liefde wil ik, geen offers; met God vertrouwd zijn is meer waard dan enig offer."

Schuld en zondebok

René Noël Girard (Avignon, 25 december 1923), de Frans-Amerikaanse antropoloog, historicus, vergelijkend literatuurwetenschapper en emeritus-hoogleraar, beschrijft hoe mensen om hun agressie te uiten een schuldige zoeken: de zogenoemde zondebok. Hij merkt op, dat het opvallend is dat teksten van de evangelies een ondermijnende werking uitoefenen op de heidense sacrale structuren, die op taboes en offercultus gebouwd zijn. Die teksten zijn volgens Girard verantwoordelijk voor de langzame desacralisatie van het oorspronkelijk heidense

Europa. Hij beklemtoont dan ook het uitzonderlijke karakter van de Bijbel ten overstaan van andere religies.

In het vroege christendom werd het (laatste) avondmaal herdacht, maar er was geen sprake van een offer. Volgens de Vlaamse jezuïet Roger Charles Lenaers (Oostende, 4 januari 1925) werd, onder invloed van het religieus klimaat in de derde eeuw, aan de eucharistie het offerkarakter opgedrongen. Geen religie zonder offer, en geen offer zonder priester. Het priesterambt werd daarom noodzakelijk geacht voor het christelijk geloof.

Doordat op het Vierde Lateraans Concilie in 1215 de *realis presentia* – de werkelijke aanwezigheid van Jezus in brood en wijn – werd bevestigd, werd de Mis als offer, zij het in een onbloedige versie, steeds verder benadrukt. De naamgeving ‘misoffer’ en de plaats van het altaar, waarbij de priester als offeraar met de rug naar het volk stond, versterkte deze gedachte steeds meer.

De Reformatie wilde schoon schip maken, ontkende het offerkarakter en hield het op een avondmaalsviering als herinnering waarbij ook de *realis presentia* verviel. Daarom legde het Concilie van Trente (1545-1563) als reactie een nog sterkere nadruk op het offerkarakter van de Mis. Dat leidde ertoe dat het maaltijd-karakter naar de achtergrond werd gedrukt. De liturgische vormgeving van misoffer bleef gedurende vier eeuwen min of meer dezelfde, tot aan het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Dat koos voor de maaltijdtheorie. Volgens de concilievaders was de eucharistie de samenkomst van het Volk van God. De liturgie zoals die in Trente was opgesteld, verdween naar de achtergrond, het altaar werd omgekeerd en steeds meer werd het gebruikelijk dat leken rondom het altaar samen met de priester de eucharistie vierden. Dat daarna leken het brood uitdeelden, de handcommunie gewoonte werd en zelfs woord- en communiediensten door leken gehouden werden, was het logische gevolg.

Bij latere restauratiepogingen verwoordden de Nederlandse bisschoppen het echter aldus: (bijvoorbeeld in een brief van 2008) “Door zijn wijding is de priester aangesteld om in de naam van Christus het offer te hernieuwen tot verlossing van de mensen en om het paasmaal aan te richten voor het volk van God. Daarom ervaart de priester de viering van het misoffer als het hart van zijn roeping en van zijn zending tot verlossing van de wereld.”

‘Woordenkraam’

Een onbloedig offer? Hoewel het overal nog zo genoemd wordt en in de mis alle teksten in die richting worden uitgesproken, noemt Roger Lenaers het voor de moderne gelovige een “woordenkraam”.

De eucharistie kan onmogelijk een offer genoemd worden, zelfs het begrip ‘offerdood van Jezus aan het kruis’ is voor moderne theologen steeds meer een probleem. Een God, die zijn zoon zendt om de schuld van de mens via een offerdood ongedaan te maken, is in de ontwikkeling van het huidige Godsbeeld

onhoudbaar. Dat is een mythische constructie die ontstaan is in een andere wereld, in een andere cultuur. De symboliek van het offerlam is prachtig, maar de boodschap van Jezus ligt meer in het evangelische Rijk Gods, een samenleving waarin we samenwerken om mensen gelukkig te maken.

Het valt niet te ontkennen dat de dood van Jezus een wrede, tragische gebeurtenis was, die diepe indruk op zijn volgelingen heeft gemaakt. De apostel Paulus schrijft daar regelmatig over, maar een kanttekening daarbij is dat Paulus Jezus niet persoonlijk ontmoet heeft. Zijn brieven gaan over een niet-historische Messiasfiguur die hij mythisch benadert volgens de gevoelens van zijn tijd. Daarbij speelt ook zijn strenge joodse achtergrond mee en de in die jaren algemeen aanvaarde gedachte dat het einde van de wereld aanstaande was.

Het geloof in de verlossende offerdood van Jezus hangt ook samen met enkele andere geloofspunten, zoals dat van de door God gezonden zoon en van de schuld van de mens via de zondeval van Adam en Eva. In de visie van bovengenoemde Lenaers en in de daaraan voorafgaande publicaties rond de jaren zeventig o.a. van de dominicaanse theoloog Edward Schillebeeckx is van veel geloofspunten de houdbaarheidsdatum verstreken. In zijn boek ‘Jezus – Het verhaal van een levende’ ontkent hij als officieel katholiek theoloog de opstanding als objectieve gebeurtenis. In zijn boeken legt hij duidelijk enerzijds de nadruk op Jezus als de Christus en anderzijds op Jezus van Nazaret. Tussen de regels door is Jezus als bijzondere mens steeds onderscheiden van God, die hij zijn Vader noemt. In de visie op Jezus als mens, met weliswaar die bijzondere relatie met God, blijft van de door de Kerk zo zwaar verkondigde verlossing door Jezus’ dood maar weinig grond over.

Erfzonde en kwaad

De ervaring met het kwaad in de wereld is een niet te ontkennen werkelijkheid. Egoïsme en hebzucht zijn overal voorkomende uitingen van de beperktheid van de mens. Door de keuzevrijheid van het individu ten eigen bate zou volgens de moderne psychologie elke daad het goede tot doel hebben. Zou de mens dan niet schuldig zijn wanneer zijn – in eigen ogen goede – daad een ander kwaad berokkent? Vanouds zochten mensen naar de oorsprong van het kwaad. In de joodse overlevering groeide de mythe van de boom van de kennis van goed en kwaad. In allerlei

andere culturen werd het kwaad op andere wijzen geïnterpreteerd. De Griekse mythe van de ruziënde goden op de Olympus, waarbij het bloed in de op dat moment door Zeus geknede mensfiguur druppelde, is er een van.

Met name de door Augustinus verkondigde erfzonde zou ten grondslag liggen aan de verklaring van het kwaad. Dat een pasgeboren kind door de doop daarvan verlost zou worden is een mooie gedachte die echter onwerkelijk aandoet. Dat een ongedoopt gestorven kindje niet in de hemel kon komen en voortaan in een 'voorgeborchte' moest verblijven, was lange tijd de gebruikelijke kerkleer. Het is de verdienste van de vorige paus, Benedictus XVI, dat hij het voorgeborchte heeft afgeschaft.

Het probleem van het kwaad is van alle tijden en wanneer Jezus daarbij betrokken is, gaat het meer om zijn inspirerende woorden dan om zijn zogenaamde verlossende kruisdood. In sekte-achtige christelijke groeperingen heeft de verlossende Jezus een onwaarschijnlijk sterke nadruk gekregen. In de reformatie speelde de predestinatie vanouds een grote rol. Geen wonder dat de bevrijding daarvan leidt tot onwerkelijke vreugde.

Zijn erfzonde en verlossing in de oude dogmatiek sterk met elkaar verbonden, het menselijk lijden lijkt daar ook bij te horen. Al in de mythe van het paradijsverhaal ligt een mogelijke verklaring als straf op de verkeerde keuze van onze voorouders. Uitgaande van de gedachte dat God zijn wil zou veranderen door het offer van Jezus, werd lijden vaak gezien als mogelijkheid voor de mens om zich met God te verzoenen en te zijner eer lijden te dragen. Sommige kloosterorden kregen als doel alle menselijke vreugden of zelfs menselijk genot terzijde te stellen en daardoor God te eren. Mogelijk gaat dit te ver. Mag een mens dan niet genieten van het geluk van zijn leven? Genieten van ogenlicht en levensadem, zoals Huub Oosterhuis dat dicht in psalm 49. Een mens mag leven en zeker van zijn of haar leven genieten. Hier zoekt men echter bewust lijden, naast het lijden dat men ongevraagd moet ondergaan. In het nog jonge christendom zocht men ook bewust de marteldood als hoogste goed. Het verhaal van Perpetua en haar slavin Felicitas in het jaar 203, die zo samen de hemelse glorie dachten te verwerven, is een bekend voorbeeld. Het lijkt in wezen op de zeventig maagden, die een moslim tegemoet zouden komen wanneer hij zichzelf opblaast. In

het echt gebeurde filmverhaal van *Des hommes et des Dieux* uit 2010 bleven zeven monniken in Marokko in hun abdij ondanks de dreiging van de terroristen. Zij zochten de dood niet, maar ondergingen die tenslotte wel. Hun dood werd niet bewust door hen gekozen. Zij wilden bij hun mensen blijven met aanvaarding van het risico vermoord te worden.

Een vandaag steeds meer erkende conclusie mag zijn, dat het menselijk lijden geen doel op zich is. Lijden wordt niet door God over ons uitgestort en dan als heilzaam opgevat. Geduld in lijden en het accepteren ervan is een mooie houding, maar het lijden van mensen moet worden voorkomen. Uitspraken als 'Jezus moest ook zoveel lijden' is vroom, maar onwerkelijk in echte zin. Tenslotte was Jezus slechts één dag – hoe ingrijpend ook – een

Nog in de tijd van de mensenoffers, zal de oudtestamentische Abraham zijn zoon Isaak gaan slachten. Op het laatste moment greep Jahweh in.

Beeldhouwwerk van de Nederlander Pierre de Grauw, vóór de kerk in het Bretonse Pont-Scorff.

FOTO: MV/ARCH/LVG

lijdende mens.

Wanneer je de lijn volgt van bevrijding van de verlossing – om deze woordspeling te gebruiken – komen er ook andere lijnen naar voren. Werden lijden en ziekte vaak gedacht als door God gezonden of minstens toegelaten, in een nieuw Godsbeeld komt het lijden als de inherente onvolkomenheid van ons bestaan naar voren. Wanneer we daar wat aan kunnen doen dan moeten we dat ook doen. Dit staat dan haaks op de gedachte die leeft in de *Bible belt*, waar de mazelen niet via inenting worden bestreden. Men wil niet voor God spelen. Ook in katholieke zin werd lijden vaak gezien als van God. Ik denk aan het hartverscheurende verhaal van mijn vader. In zijn laatste dagen – in de jaren negentig – werd hem door een overijverige pastor aangeraden geen pijnstillers te gebruiken. Dat zag deze man al als een mogelijke richting naar euthanasie.

Wanneer lijden een onvolkomenheid van ons fysieke bestaan is, waarom dan geen bewuste keuze om het einde van ons bestaan niet nodeloos te rekken? Omwille van wat, welk doel zou dat dienen met in achtning van gevoelens van verwanten en binnen de morele regels van onze samenleving. In oude culturen bestonden voor oud geworden stamleden zeer ingrijpende rituelen. Oude Indianen liepen de woestijn in met een onvermijdelijke dood tot gevolg. Ouders van Eskimo's – levend in familieverband – wilden de kinderen niet verder belasten en verdwenen in de sneeuwstorm.

Ook onze cultuur verandert op dit punt en waarom zou een religieuze visie daarop niet kunnen bestaan? Zou er ruimte zijn voor nieuwe rituelen? Niet alleen de afwijzing door orthodoxe pastores. Het is wel wennen aan nieuwe gebruiken, maar om je heen kijkend kun je de ogen niet sluiten voor nieuwe ontwikkelingen.

Verrassing

Maar niets is zoals het lijkt. De dingen zijn anders dan wat je ervan denkt. Herleest u nu nog eens het kader op blz. 21, dan is hier mijn verrassende bevinding.

Om zeker te zijn van de bronzen voet van vuur, bezocht ik de Nicolaaskerk in Amsterdam en maakte de foto. Op zoek naar het achtergrondverhaal ontdekte ik dat het geen offervuur is, maar een historische weergave: een herinnering aan het Mirakel van Amsterdam, waarbij een zieke een hostie uitbraakte die ongeschonden in het haardvuur werd teruggevonden. Ziekenzorg verdiept door een wonder, lijkend op het begrip compassie van vandaag dat door de schrijfster Karen Armstrong breed wordt uitgedragen als nieuwe christelijke waarde. De Nicolaaskerk is mede toegewijd aan de martelaren van Gorcum, die pal stonden voor de 'realis presentia'. En dat in een kerkgebouw, dat door de neobarok-stijl triomfantelijk staat tegenover de ingetogen, witgekalkte kerken van de reformatie. Zoveel symboliek op één plek laat zich bijna niet beschrijven.

Besturen

Elke juf en meester worstelt met de vraag: hoe krijg ik mijn klas behendig door de lesuren geloodst. Het is dan de kunst om de leerlingen op een prettige manier wat mee te geven waarmee ze in hun leven vooruit kunnen. Het merendeel van de kids is gewillig en volgzaam, maar in elke klas zitten wel een paar uitschieters. Zo zijn er de zwakkeren die hun best doen om te volgen. Zij vragen extra bemoediging en aandacht. Ook zijn er een paar die klieren en niet willen weten waarom zij op school zijn. Och ja, als de leerkracht even de gang op moet en de hele meute even gaat keten, geen probleem als ze daarna weer netjes bij de les zijn.

Veel leerkrachten hebben het in de vingers om de klas goed te besturen. Bij anderen slaan de stoppen wel eens door. Door onredelijke strengheid en te forse taal wordt de chaos alleen maar groter. Een sfeer van warme hartelijkheid in moeilijke situaties lijkt me een goed kompas om voortvarend te blijven.

Wat in de schoolklas gebeurt, komt in alle groeperingen in de samenleving voor. Daarbij gaat het niet alleen om een handvol pubers, maar om groepen van duizenden en miljoenen eigenwillige volwassenen. Ook hier heb je de zwakkeren die extra ondersteuning nodig hebben. Politieke bestuurders met een sociaal hart houden ook hen binnenboord. Moeilijker wordt het om de extravaganten bij de les te houden. Dat zijn de eeuwige stoorzenders die door asociaal en crimineel gedrag lak hebben aan alles wat met fatsoen te maken heeft. Wanneer de bestuurder hardhandig terugslaat, ligt de ongeest van angst en bestuursterreur op de loer. Bij politieke bestuurders zien we dan straatprotesten die uitmonden in revoluties waarbij alles overhoop wordt gehaald. Zo ontvluchten burgers hun vaderland om aan de terreur van hun bestuurders te ontkomen.

In kerkelijke kringen gebeurt hetzelfde. Harteloos pastoraal leiderschap schept een ijskoude sfeer en verdrijft alle warmte waar gelovigen naar snakken. Felle woorden van veroordeling en uitsluiting leveren lege kerken op.

Dus hulde aan alle leerkrachten en bestuurders in kerk en samenleving die met wijsheid en hartelijkheid het boeltje bij elkaar houden.

Leon Goertz

In een kasteel aan de Chalaronne (ten noorden van Lyon) woonde in de 13e eeuw een ridderechtpaar, met hun baby-jongetje en hun greyhound-hond Guinefort. Op een dag moesten man én vrouw voor zaken

de poort uit en ze lieten de baby achter, bewaakt door de vriendelijke hond. Ze waren nog maar net weg, of een grote slang schoof naar binnen, recht op het wiegje af. Guinefort kende zijn plicht, ging een bloedig gevecht aan met de insluiper en wist die te doden. Toen de ridder 's avonds thuiskwam,

kwam Guinefort hem bij de hoofdpoort staartkwispelend verwelkomen. Maar de ridder zag de bebloede bek van de hond en dacht: 'Och God, de baby...'. Hij trok zijn zwaard en sloeg Guinefort de kop af. Met angstige vermoedens ging hij meteen naar de kinderkamer en vond zijn kind gezond en wel in diepe slaap. Onder de wieg lag een kapotgebeten slang. Vol spijt over 's mans opvliegendheid heeft het echtpaar Guinefort een eersteklas begrafenis gegeven: in een droogstaande put, met bovenop een gedenksteen en rondom een aantal boompjes.

De gebeurtenis raakte allengs in de omgeving bekend en van heinde en verre kwamen pelgrims naar het graf van Saint Guinefort om bescherming te vragen voor hun baby's.

De leiders van de Inquisitie stuurden de dominicaan Etienne de Bourbon om aan deze misstand een einde te maken. Hij verwoestte het graf en hakte de bomen om, maar aan de verering van deze heilige hond is toch pas in 1940 een definitief einde gekomen. Zijn 'kerkelijke' feestdag is 22 augustus. Het Vaticaan, dat al sinds het jaar 993 het alleenrecht heeft van heiligverklaringen, heeft deze martelaar nooit willen erkennen. Misschien omdat honden geen wonderen (kunnen) doen? Ook de dominicanen na Etienne hebben nooit voor erkenning gepleit, ook al doet hun naam in het Latijn verwantschap vermoeden: 'Domini Canes' – Honden van de Heer.

Word lid - Word abonnee - **Bon**

MEEDISCUSSIËREN MET MARIËNBURG

Als vereniging bevordert Mariënburg discussie over onderwerpen die leven onder kritisch katholieken en stimuleert daarbij inbreng vanuit de katholieke traditie. Concreet gebeurt dit via de interactieve website en door middel van dit Mariënburg Magazine. Voelt u ervoor om zich hierbij aan te sluiten? Dan:

De heer/mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en plaats: .....

- wordt lid van de Vereniging Mariënburg en ontvangt vier keer per jaar Mariënburg Magazine (€ 30,- per jaar)
- wordt lid van de Vereniging Mariënburg en hoeft geen abonnement op Mariënburg Magazine (€ 12,50 per jaar)
- abonneert zich op Mariënburg Magazine, maar zonder lidmaatschap van de vereniging (€ 20,- per jaar)
- meldt zich voor drie proefnummers van Mariënburg Magazine (€ 5,-)
- is lid en wil een geschenkabonnement op Mariënburg Magazine geven aan:

De heer / mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam: .....

Adres: .....

Postcode en plaats: .....

Datum:..... Handtekening: .....

De (eventueel fotokopieerde en) ingevulde bon in gesloten envelop zonder postzegel opsturen naar:

Secretariaat Mariënburg – Antwoordnummer 223 – 3800 VB Amersfoort

of alle gegevens per e-mail zenden naar: secretariaat@marienburgvereniging.nl